

ENGELS FRANZ MEHRINGILLE

Berliiniin

Lontoossa 14. heinäkuuta 1893

Hyvä herra Mehring!

Vasta nyt voin vihdoin kiittää Teitä hyvántah-
toisesti lähettämästäne »Lessing-Legendesta». En halun-
nut ilmoittaa Teille vain muodollisesti kirjan saami-
sesta, vaan samalla sanoa myös jotain itse kirjasta,
sen sisällöstä. Siksi vastaukseni on viivästynyt.

Aloitin lopusta, »Historiallista materialismia» kos-
kevasta liitteestä,³⁴³ jossa olette esittänyt tärkeimmät
seikat erinomaisesti ja jokaisesta ennakkoluulottomasta
vakuuttavasti. Sen verran on minulla vastaan sanomista,
että Te panette tililleni suurempia ansioita kuin kuuluu,
vaikka otettaisiinkin huomioon kaikki minkä olisin
mahdollisesti itsenäisestikin voinut ajan mittaan oival-
taa, mutta jonka Marx on vireämmän käsityskykynsä
ja laajemman näköpiirinsä ansiosta havainnut paljon
aikaisemmin. Kenellä on ollut onni työskennellä 40
vuotta yhdessä Marxin kaltaisen miehen kanssa, hän
ei tämän eläessä tavallisesti saa sellaista tunnustusta
kuin luulisi ansaitsevan. Sitten suuremman miehen
kuoltua vähempiarvoista arvostetaan helposti liikaa, ja
niin näyttää olevan nyt minunkin tapauksessani. Histo-
ria panee loppujen lopuksi kaikki järjestykseen, mutta
sitä ennen muutan onnellisesti toiseen maailmaan enkä
tiedä enää mistään mitään.

Muuten puuttuu vielä vain yksi kohta, jota tosin
Marxin ja minun teoksissakin on tavallisesti liian vähän
korostettu ja jossa suhteessa olemme kaikki yhtä suuria
syyllisiä. Me kaikki olemme näet panneet ja meidän
on pitänytkin panna pääpaino lähinnä poliittisten,
oikeudellisten ja muiden ideologisten käsitysten ja

niiden aiheuttamien tekojen *johtamiseen* niiden perustana olevista taloudellisista tosiasioista. Sisällön vuoksi löimme tällöin laimin muodollisen puolen: millä tavalla nuo käsitykset ym. muodostuvat. Se antoi vastustajillemme tervetulleen aiheen väärinkäsityksiin ja jopa vääristelyihinkin, mistä räikeänä esimerkkinä on Paul Barth.

Ideologia on prosessi, jonka niin kutsuttu ajattelija suorittaa tosin tajuten, mutta tajuten väärin. Ne varsinaiset liikevoimat (Triebkräfte), jotka panevat hänet toimimaan, jäävät hänelle tuntemattomiksi, muuten se ei olisikaan ideologinen prosessi. Hän siis luulottelee epätodellisia tai näennäisiä liikevoimia. Koska kyseessä on ajatteluprosessi, hän johtaa myös sen sisällön samoin kuin sen muodon puhtaasta ajattelusta, joko omasta tai edeltäjiensä ajattelusta. Hän käyttää pelkkää ajatusaineistoa, minkä hän ilman muuta katsoo ajattelun synnyttämäksi tutkimatta enää mitään muuta, kaukaisempaa ja ajattelusta riippumatonta lähdettä. Se on hänestä jopa itsestään ymmärrettävää, sillä kaikki toiminta näyttää hänestä viime kädessä *pohjautuvan* ajatteluun, koska se tapahtuu ajattelun *välityksellä*.

Historiallisella ideologilla (historiallisella on tässä yksinkertaisesti ymmärrettävä yhteisesti käsitteitä: poliittinen, juridinen, filosofinen, teologinen, lyhyesti sanoen kaikkia alueita, jotka kuuluvat *yhteiskuntaan* eivätkä pelkästään luontoon) on jokaisen tieteen alalla tietty aineisto, joka on muodostunut itsenäisesti aikaisempien sukupolvien ajattelusta ja käynyt läpi näiden toisiaan seuranneiden sukupolvien aivoissa oman itsenäisen kehitystiensä. Tähän kehitykseen ovat tosin saattaneet vaikuttaa lisäsyinä myös ulkoiset tosiasiat, jotka kuuluvat tälle tai toiselle alueelle, mutta sanatomasta sopimuksesta näitä tosiasioita pidetään taaskin pelkkinä ajatteluprosessin hedelminä, ja näin jääme edelleenkin pelkän ajattelun piiriin, sillä se näyttää sulattavan onnellisesti kovimmatkin tosiseikat.

Ennen kaikkea juuri tämä valtiosääntöjen, oikeusjärjestelmien, kunkin erikoisalueen ideologisten käsitysten itsenäisen historian näennäisyys sokaisee useimmat ihmiset. Kun Luther ja Calvin »voittavat» virallisen

katolisen uskonnon, kun Hegel »voittaa» Kantin ja Fichten, kun Rousseau tasavaltalaisella yhteiskuntasopimuksellaan »voittaa» epäsuorasti perustuslaillisen Montesquieun, niin se jää teologian, filosofian, valtiotieteen sisäiseksi tapahtumaksi, se on etappi ajattelun näiden alueiden kehityksessä eikä lainkaan tule tämän ajattelun ulkopuolelle. Ja siitä lähtien kun tämän lisäksi muodostui porvarillinen harhakäsitys kapitalistisen tuotannon ikuisuudesta ja täydellisyydestä, on fysiokraattien ja Adam Smithin merkantilisteista saamaa »voittoa» pidetty pelkkänä ajattelun voittona, ei muuttuneiden taloudellisten tosiasiain ajatuksellisena heijastumana, vaan vihdoin saavutettuna oikeana käsityksenä aina ja kaikkialla olevista todellisista ehdoista. Jos siis Rikhard Leijonamieli ja Filip August olisivat panneet alulle vapaakaupan sen sijaan että sotkeutuivat ristiretkiin, niin olisi säästyty viidensadan vuoden kurjuudelta ja typeryydeltä.

Asian tähän puoleen, johon voin tässä vain viitata, luulen meidän kaikkien kiinnittäneen huomiota vähemmän kuin se ansaitsee. Vanha juttu: aluksi aina laiminlyödään muoto sisällön vuoksi. Kuten sanoin, olen itse tehnyt niin, ja virhe on pistänyt silmäni vasta post festum*. Siksi en suinkaan edes ajattele moittia Teitä tästä, siihen minulla vanhempana kanssasyllisenä ei ole mitään oikeuttakaan, päinvastoin: tahtoisin vain tulevaisuuden varalta kiinnittää huomioltanne tähän seikkaan.

Tähän liittyy myös se ideologiiden typerä käsitys, että koska me kiistämme erilaisten, historiassa jotakin osaa näyttelevien ideologisten alueiden itsenäisen historiallisen kehityksen, niin me siis kiistämme myös niiden kaiken *historiallisen vaikutuksen*. Tämä perustuu siihen kaavamaiseen, epädialektiseen käsitykseen, että syy ja seuraus ovat toistensa suhteen jyrkästi vastakkaisia napoja, eikä nähdä lainkaan vuorovaikutusta. Herrat unohtavat usein aivan tarkoituksellisesti sen, että niin pian kuin toiset, loppujen lopuksi taloudelliset syyt ovat synnyttäneet historiallisen ilmiön, se myös alkaa vaikuttaa

* Kirjaimellisesti: juhlan jälkeen, ts. liian myöhään. *Toim.*

ympäristöönsä ja vieläpä se voi vaikuttaa takaisin niihin syihin, jotka sen ovat synnyttäneet. Niin esim. Barth puhuessaan pappissäädystä ja uskonnosta, Teillä s. 475. Peittositte mielestäni mainiosti tuon äärettömän typerän olion. Ja hänet nimitetään historian professoriksi Leipzigiin! Siellähän oli vanha Wachsmuth, joka tosin on yhtä ahdaskatseinen, mutta tuntee hyvin tosiasiat, vallan toisenlainen mies!

Kirjasta yleensä voin vain toistaa sen, mitä olen jo moneen kertaan sanonut artikkeleista, kun ne ilmestyivät »Neue Zeitissa»; se on paras meillä olevista Preussin valtion syntyä koskevista esityksistä, voin sanoa jopa ainoa hyvä esitys, joka useimmissa tapauksissa tuo yksityisseikkoja myöten oikein esiin kaikki yhteydet. Pahoittelen vain, ettette voineet samanaikaisesti ottaa käsiteltäväksi myös myöhempää kehitystä aina Bismarckiin saakka, ja alan aivan itsestään toivoa, että teette sen toiste ja annatte yhtenäisen yleiskuvan vaaliruhtinas Fredrik Vilhelmistä alkaen vanhaan Vilhelmiin* saakka. Ennakkotyönhän Te olette jo tehnyt, ja ainakin peruskysymysten alalla sitä voidaan pitää jopa lopullisenakin. Ja se pitää tehdä ennen kuin koko vanha rakennelma saattaa luhistua. Vaikka monarkistisisänmaallisten legendojen murskaaminen ei olekaan luokkaherruutta verhoavan monarkian poistamisen ehdottoman välttämätön edellytys (sillä *puhdas*, porvarillinen tasavalta osoittautui Saksassa eleytyksi vaiheeksi ennen kuin se ehti syntyä), niin se on kuitenkin tämän poistamisen tehokkaimpia välikappaleita.

Silloin Teillä tulee olemaan enemmän liikkuma-alaa ja mahdollisuuksia kuvata Preussin paikallishistoriaa kurjan yleissaksalaisen historian osana. Tämä onkin se kohta, jossa en voi täysin yhtyä Teihin, nimittäin käsitykseenne Saksan pirstoutuneisuuden syistä sekä Saksan 1500-luvun porvarillisen vallankumouksen epäonnistumisen syistä. Jos saan tilaisuuden muokata uudelleen historiallisen johdannon »Talopoikaissotaani», minä uskon saavani ensi talvena, niin voin kehittää siinä vastaavia kysymyksiä. Ei siksi, että pitäisin esittä-

* — Vilhelm I. Toim.

miänne syitä virheellisinä, vaan esitän niiden lisäksi muitakin ja ryhmittelen ne hiukan toisin.

Kauttaaltaan kurjaa Saksan historiaa tutkiessani olen aina ollut sitä mieltä, että vain vertailu Ranskan historian vastaaviin kausiin antaa oikean mittapuun, sillä siellä tapahtui juuri päinvastaista kuin meillä. Ranskassa muodostui kansallisvaltio feodaalivaltion disjectis membris*, meillä oli siihen aikaan kaikkein syvimmän rappion kausi. Ranskassa kehitys tapahtui harvinaisen objektiivisen loogisesti, meillä vallitsi yhä paheneva sekasorto. Siellä keskiajan vierasmaalaisena maahanhyökkääjänä oli englantilainen valloittaja, joka asettui provencelaisten kansallisuuden puolelle pohjoisranskalaisia vastaan. Ranskalaisten sodat englantilaisia vastaan olivat omalaatuinen kolmikymmenvuotinen sota, mutta Ranskassa ne päättyivät ulkomaisten maahanhyökkääjien karkottamiseen ja siihen, että pohjoinen valloitti etelän. Sitten seurasi keskusvallan taistelu alusmaihinsa nojautuvaa burgundilaista vasallia** vastaan, jonka esittämä osa vastaa Brandenburg³⁴⁴—Preussin osaa, mutta tämä taistelu päättyi keskusvallan voittoon ja vei päätökseen kansallisvaltion muodostumisen. Samaan aikaan meillä kansallisvaltio hajosi lopullisesti (mikäli Pyhään Rooman valtakuntaan³⁴⁵ kuuluvaa »saksalaista kuningaskuntaa» voidaan nimittää kansallisvaltioksi) ja alkoi saksalaisten maakuntien laajamittainen ryöstäminen. Tämä on saksalaisille erittäin nöyryyttävä vertailu, mutta se on sitäkin opettavaisempi, ja sen jälkeen kun työläisemme ovat nostareet Saksan jälleen historian liikkeen eturiveihin, me voimme niellä vähän helpommin tuon menneisyyden häpeän.

Aivan erikoisena piirteenä Saksan kehityksessä on vielä se, että kumpikaan valtakunnan kahdesta osasta, jotka loppujen lopuksi jakoivat keskenään koko Saksan, ei ollut puhtaasti saksalainen, vaan ne olivat valloitetulla slaavilaisella maaperällä sijainneita siirtoloita. Itävalta oli baijerilainen ja Brandenburg saksilainen siirtola; ja itse Saksassa ne saivat hankituksi itselleen

* — hajanaisista osista. Totm.

** — Kaarle Rohkeaa. Totm.

vallan vain siksi, että nojautuivat ulkomaisiin, ei saksalaisiin, alusmaihinsa: Itävalta Unkariin (Böhmistä puhumattakaan), Brandenburg Preussiin. Länsirajalla, joka oli suurimmassa vaarassa, asiat eivät olleet siten, pohjoisrajalla jätettiin Saksan puolustaminen tanskalaisia vastaan tanskalaisten itsensä huoleksi, ja etelä taas oli niin vähän puolustuksen tarpeessa, että ne, joiden piti suojella rajoja — sveitsiläiset — saattoivat itse erota Saksasta!

Olen tässä kuitenkin viehättynyt jo liikaa kaikenlaisiin järkeilyihin; olkoon tämä lörpöttely Teille ainakin todisteena siitä, kuinka suuresti teoksenne minua kiinnostaa.

Vielä kerran lämpimät kiitokset ja tervehdys Teidän

F. Engels

*Valitut teokset
kolmessa osassa,
3. osa, s. 451—455*